

DİLÇİLİK

UOT 81.

Aytən Allahverdiyeva

fil.ü.f.d., dos.

Azərbaycan Dillər Universiteti

aytan@ymail.com

SİYASİ DİSKURSDA İNFORMASIYANIN İNTERPRETASIYASINDA TƏLQİN STRATEGİYASI

Açar sözlər: *siyasi diskurs, arqumentasiya strategiyası, mənfi konnotasiya, təlqin, koherentlik prinsipi, ritorik vasitələr.*

Key words: *political discourse, argumentation strategy, negative connotation, imposition, coherence principle, rhetorical means.*

Ключевые слова: *политический дискурс, стратегия аргументации, негативная коннотация, внушение, принцип когерентности, риторические средства.*

Siyasi diskursun məqsədi təsvirdən, rəydən deyil, adresatı inandırmaqdan, onda müəyyən niyyətlər oyadaraq hərəkətə sövq etməkdən ibarətdir [2, s.104]. Başqa sözlə, siyasi diskurs ictimai təyinatla malikdir və bu, adresatlarla siyasi baxımdan doğru addımların və yaxud fikirlərin zərurətini aşılamaqdan ibarətdir. Bu cür təlqinin heç də həmişə arqumentasiya təəssüratı oyatmadığını nəzərə alsaq, onun siyasi diskursun effektivlik dərəcəsinin ölçü meyarı olmadığı aydın olur.

Auditoriyanı öz tərəfinə çəkməyə cəhd etmək hər zaman məntiqli əlaqələndirilmiş arqumentlərlə nəticələnmişdir. Bəzən sadəcə proponentin mövqeyinin adresatın maraqlarına uyğun olduğunu nümayiş etdirmək kifayət edir. Siyasi diskursda auditoriyanın maraqlarının müdafiəsi zamanı emosiyalara təsir etmək, xüsusilə, mənəvi borc hissini, digər mənəvi hissləri oyatmaq əhəmiyyətlidir. Məsələn, Rusiya prezidenti Vladimir Putinin 21 oktyabr 2021-ci ildə “Valday” Beynəlxalq Diskussiya Klubunun XVIII plenar sessiyasının iclasında etmiş olduğu çıxışı mütəxəssislər tərəfindən ideoloji əsası

olduğu təsdiqlənmiş “Yeni Rusiya” obrazının dünyaya təqdimatı kimi dəyərləndirilir. Putin çıxışında qarşıdan gələn və nəticəsi hələ də bəlli olmayan dünyanın yenidən qurulması dövründə mötədil mühafizəkarlığın ən ağlabatan prinsip olduğunu və Rusiyanın öz yanaşmalarını formalaşdırarkən bu prinsipi rəhbər tutacağını qeyd etmişdi. Çıxışın mətnindən auditoriyada müəyyən hissləri oyatmağa hədəflənmiş bir parçaya nəzər salaçaq:

В последние десятилетия многие вспоминают китайскую поговорку. Китайский народ мудрый, у него много мыслителей и много всяких ценных мыслей, которые мы и сегодня можем использовать. Одна из них, как известно, – не дай бог жить в эпоху перемен. Но мы в ней уже живём, хотим мы того или нет, и перемены эти всё глубже, всё фундаментальнее. Так что вспомним и кое-что другое из китайской мудрости: слово «кризис» состоит из двух иероглифов – здесь наверняка есть представители Китайской Народной Республики, если я в чём-то ошибаюсь, они меня поправят – так вот два иероглифа: «опасность» и «возможность». А как говорят уже у нас, в России, «борись с трудностями умом, а с опасностями – опытом» [9]. (Çoxları son onilliklərdə məşhurlaşan çin məsəlini xatırlayır. Çin xalqı müdrikdir, onun çoxlu mütəfəkkirləri və bu gün də istifadə edə biləcəyimiz cürbəcür dəyərli düşüncələri vardır. Onlardan biri, məlum olduğu kimi, “Allah dəyişikliklərin dövründə yaşamağı nəsib etməsin”dir. Ancaq biz istəsək də, istəməsək də artıq o dövrün içərisində yaşayırıq və bu dəyişikliklər getdikcə dərinləşir, qətiləşir. Odur ki, müdrik çin fikirlərindən başqa birini xatırlayaq: “böhran” sözü iki heroqlıfdən ibarətdir – yəqin ki, burada Çin Xalq Respublikasının nümayəndələri vardır, əgər səhv etsəm, onlar düzəltsinlər – deməli, burada iki heroqlıf var: “təhlükə” və “imkan”. Ancaq bizdə, Rusiyada deyildiyi kimi, “çətinliklərlə ağılnızla, təhlükələrlə isə təcrübənizlə mübarizə aparın.”)

Mətdən də göründüyü kimi, V.Putin əminlik dolu çıxışında hədəf auditoriyası olan rus xalqına xüsusilə pandemiya dövründə həqiqi dəyərlər uğrunda mübarizə aparmalı olduğunu təbliğ edir, onlara həmin dəyərləri var gücü ilə müdafiə etməli olduğu mesajını göndərir və bunu auditoriyada inam və etiqad hisslərini oyatmaq, yaxud möhkəmləndirmək naminə edir. Bu hədəfinə çatmaq üçün isə natiq rus xalqını dünyanın ən qədim tarixə malik digər bir xalqı olan çinlilərlə müqayisə edir və hər iki xalqın milli təfəkkürünün məhsulu olan müdrik kəlamlarda göndərilən mesajları özünəməxsus şəkildə müqayisə və interpretasiya edərək rus xalqının daha müdrik olduğunu implisit şəkildə ifadə edir: “Emosional stimulla mesajda təqdim olunmuş informasiyanın əhatə dairəsi xaricində fikirləri aydınlaşdırmaq poten-

sialına malik olduğu üçün tamaşaçı bu prosədə müəyyən informasiyanı digər bir informasiya hesabına emal edir” [1, s.101].

Siyasi diskursda buna bənzər digər arqumentasiya strategiyası müddəanın xeyrinə dəlillər irəli sürülərkən məqsədyönlü şəkildə əks tezislərin ziddiyyət təşkil etdiyinə inandırmaqdan ibarətdir. Məsələn, keçən əsrin 90-cı illərində V.Putinin çıxışlarında diqqəti cəlb edən ən məşhur “sabitlik” (стабильность) sözü həm siyasi, həm də iqtisadi kontekstlərdə istifadə edilirdi. Qısa bir zamanda aydın oldu ki, onun çıxışlarında tezlik qazanmış “sabitlik” sözü əslində “durğunluq” («застой») sözü kimi mənfi konnotasiyaya malikdir. Nəticədə V.Putinin çıxışlarında “davamlı inkişaf” («стабильное развитие») kimi oksimoronlar səslənməyə başladı. V.Putin 2011-ci ildə baş nazir vəzifəsini icra etdiyi zaman bu məsələyə münasibətini bu cür bildirmişdi:

Стабильность – это не стояние на месте, не топтание на месте, стабильность – это стабильное развитие, вот что такое в моем понимании стабильность. (Sabitlik yerində dayanma vəziyyəti deyildir, yerində addımlama halı deyildir – bu, sabit inkişafdır, mənim düşüncəmə sabitliyi bu cür qəbul edir.) [10].

Eyni zamanda, 2005-ci ildə də buna bənzər “əsas olan sabitlikdir” (главным элементом является стабильность) ifadəsi ilə V.Putin konstitusiyada dəyişikliklər etməkdən imtina edir:

Я считаю, что самым главным элементом в укреплении российской государственности на сегодняшний день является стабильность. Стабильность в стране, в обществе не может быть обеспечена другим путем, кроме как стабильностью законодательства и основного закона страны – Конституции. Поэтому ни при каких обстоятельствах менять Конституцию я не намерен. [10]. (Hesab edirəm ki, bu gün Rusiya dövlətçiliyinin möhkəmlənməsinin ən mühüm elementi sabitlikdir. Ölkədə və cəmiyyətdə sabitlik yalnız qanunvericiliyin və ölkənin əsas qanunu olan Konstitusiyada əks olunmuş sabitliyin vasitəsilə təmin olunmalıdır. Ona görə də heç bir halda Konstitusiyaya dəyişiklik etmək fikrində deyiləm.)

Qeyd edildiyi kimi, siyasi diskurs öz xarakteristikasına görə potensial interpretatorun görüşlərini nəzərə alaraq təlqinə hədəflənir və onun niyyətlərinin, auditoriyanın fəaliyyət istiqamətinin dəyişməsinə nail olmağa çalışır. A.Şopenhauerin də qeyd etdiyi kimi, inandırma sənəti insan təfəkküründəki anlayışlar arasında mövcud olan əlaqələrdən məharətlə istifadə etməyi bacarmaqdan ibarətdir – məhz bunun sayəsində bəzən danışan istəmədən bir etiqaddan digərinə keçid edir [6].

Siyasi diskursda təlqinin uğuru ən azından proponentə, nitqdə verilən məlumatlara, referent obyektə münasibətdə qarşıya qoyulmuş məqsəddən ası-

İdirdir. Məqsəd inamın dərəcəsini, proponentə qarşı olan simpatiyayı müəyyən-ləşdirsə də, faydalı mövqələrin qazanılması danışanın ritorik bacarıqlarından və adresatın mövqeyindən asılıdır. Adresatın məqsədlərinin lazımı istiqamətə dəyişdirilməsi, xüsusilə, adresant tərəfindən nitqin uğurlu tərtibatına, müdafiə edilən müddəanın diskursun strukturunda düzgün yerləşdirilməsinə nail olmaqla mümkündür. Yalnız adresatda başqasının fikirlərini könüllü şəkildə qəbul etmək, onlara qarşı maraq nümayiş etdirmək, səmimiyyət və məmnuniyyət təəssüratı yaratmaqla təlqinin uğuruna nail olmaq mümkündür.

Siyasi diskursda adresatlar hər zaman adresantın nitqindən müsbət nəticələr gözləyirlər və bu fakt öz əksini təqdim edilən mövqenin ya qəbul, ya da rədd edilməsində tapır. Qəbul edilmiş qaydaları pozan nitq davranışları adresatın gözləmədiyi – normalardan kənar bir halın baş verməsi nəticəsində nitqin təsir gücünün azalmasına, yaxud kəskin yüksəlişinə səbəb ola bilər. Bu baxımdan, adresat tərəfindən təlqinin fəal və qeyri-fəal (müqavimət) qəbulu situasiyalarını fərqləndirmək olar.

Təlqinin qeyri-fəal qəbulu situasiyası adresatların qarşı tərəfin mövqeyinin və təlqinin intensivlik dərəcəsinin normalara uyğun olmasını gözləməsinə əks etdirir. Bu cür dərin inamdan sui-istifadə edən adresant daha güclü vasitələri yalnız təsir effektini artırmaq lazım gəldikdə yararlanmaq üçün ehtiyatda saxlayaraq, daha az intensivliyə malik olan vasitələrlə kifayətlənir. Bundan başqa, adətən güclü cinsin nümayəndələrinin daha intensiv vasitələrdən istifadə etməsi gözlənilir, qadınlar isə daha az intensivliyə malik olan vasitələrə mü-raciət edir. Bu normanın – kişi siyasətçinin nitqindəki ətalətin, qeyri-adekvat qaballığın və qadın siyasətçinin nitqindəki şəffaflığın pozulması auditoriyanın təəccübünə səbəb olur və nitqin təsir effektini aşağı salır. 2016-cı ildə oktyabr ayının 19-da ABŞ prezidentliyinə namizədlərdən Donald Tramp və Hilari Klinton arasında seçki öncəsi baş tutmuş sonuncu və ən qızgın debatda qeyd edilən strategiyanın şahidi oluruq. Debatdan bir hissəyə nəzər salaq:

Trump: Just to finish on the borders, she wants to open borders. People are going to pour into our country. People are going to come in from Syria. She wants 550% more people than Barack Obama. And he has thousands and thousands of people. They have no idea where they come from. And you see, we are going to stop radical Islamic terrorism in this country. She won't even mention the words and neither will President Obama. So I just want to tell you. She wants open borders. Now we can talk about Putin. I don't know Putin. He said nice things about me. If we got along well, that would be good. If Russia and the United States got along well and went after ISIS, that would be good. He has no respect for her. He has no respect for our president. And I'll tell you what. We're in very

serious trouble. Because we have a country with tremendous numbers of nuclear warheads, 1,800, by the way. Where they expanded and we didn't. 1,800 nuclear warheads. And she is playing chicken. Look.

Clinton: Wait.

Trump: Putin from everything I see has no respect for this person.

Clinton: Well, that's because he would rather have a puppet as president of the United States.

Trump: No puppet. You're the puppet.

Clinton: It is pretty clear you won't admit that the Russians have engaged in cyber-attacks against the United States of America. That you encouraged espionage against our people. That you are willing to spout the Putin line, sign up for his wish list, break up NATO, do whatever he wants to do. And that you continue to get help from him because he has a very clear favorite in this race. So I think that this is such an unprecedented situation. We've never had a foreign government trying to interfere in our election. We have 17, 17 intelligence agencies, civilian and military who have all concluded that these espionage attacks, these cyber-attacks, come from the highest levels of the Kremlin. And they are designed to influence our election. I find that deeply disturbing. And I think it is time –

Trump: She has no idea whether it is Russia, China or anybody else.

Clinton: I am not quoting myself.

Trump: You have no idea.

Clinton: I am quoting 17, 17 – do you doubt?

Trump: Our country has no idea.

Clinton: Our military and civilian –

Trump: Yeah, I doubt it, I doubt it.

Clinton: He would rather believe Vladimir Putin than the military and civilian intelligence professionals who are sworn to protect us. I find that just absolutely –

Trump: She doesn't like Putin because Putin has outsmarted her at every step of the way. [11].

(Trump: Sadəcə hər şeyə sərhədlər vasitəsilə son qoymaq üçün o, sərhədləri açmaq istəyir. İnsanlar bizim ölkəmizə axışacaq. Suriyadan buraya insanlar gəlməyə hazırlaşır. O, Barak Obamanın ölkəyə daxil olmasına şərait yaratdığı ümumi saydan 550% artıq insanın gəlməsini istəyir. Və o, artıq ölkəyə minlərlərlə insan gətirib. Heç bunlar o insanların aharadn gəldiyini belə bilmirlər. Və gördüyünüz kimi, biz ölkədə radikal İslam terrorizminə son qoymaq üzrəyik. Nə bu, nə də Prezident Obama bu barədə bir kəlmə belə deməzlər. Beləliklə, sizə sadəcə bunu demək istəyirəm. O, sərhədləri açmaq istəyir.

İndi isə Putin barədə danışa bilərik. Mən Putinlə tanış deyiləm. O, mənim haqqında müsbət fikirlər səsləndirib. Əgər biz dil tapa bilsək, hər şey yaxşı olacaq. Əgər Rusiya və Birləşmiş Ştatlar yaxşı münasibətlərdə olsa və İŞİD-i təqib etsə, hər şey yaxşı olacaq. O, ona hörmət etmir. O, bizim prezidentə hörmət etmir və görün sizə nə deyəcəm. Biz çox ciddi bir çətinliklə qarşılaşmışıq. Çünki olduqca böyük sayda nüvə başlıqlarına malik ölkəmiz var, yeri gəlmişkən, 1800 ədəd. Onlar bu sayı artırblar və bunu biz etməmişik. Və o, qarşı tərəflə kəllə-kəlləyə gələrək, təhlükəli oyun aparır. Baxın...

Klinton: Gözləyin.

Tramp: Hər şeydən görürəm ki, Putin bu insana heç hörmət etmir.

Klinton: Yaxşı, bu onun üçün belədir ki, o, Birləşmiş Ştatların prezidentinin bir kukla olmasını üstün tutur.

Tramp: Kukla yox. Sizsiniz kukla.

Klinton: Bu tamamilə aydındır ki, siz rusların Amerika Birləşmiş Ştatlarına qarşı kiber hücumlarla məşğul olduğunu qəbul etmirsiniz. Siz bizim xalqımıza qarşı casusluğa rəvac vermişiniz. Siz Putinin yolunu davam etdirməkdə, onun arzular siyahısındakıları könüllü həyata keçirməkdə, NATO-dan ayrılmaqda, onun istədiyini hər bir şeyi həyata keçirməkdə həvəslisiniz. Və bu yarışda favoritinin kim olduğu bəlli olduğundan siz ondan yardım almağa davam edirsiniz. Beləliklə, mən fikirləşirəm ki, bu belə bir görünməmiş vəziyyətdir. Biz heç vaxt xarici bir dövlətin seçkilərimizə müdaxilə etməyə cəhd etməsinin şahidi olmamışdıq. Bizim 17, 17 mülki və hərbi kəşfiyyat agentliyimiz bu casus hücumlarının, kiber hücumların Kremlin ən yüksək səviyyələrindən qaynaqlandığı qənaətin hasil etmişlər. Və onlar bizim seçkilərə təsir etmək məqsədi daşıyır. Bu hal məni olduqca narahat edir. Və mən fikirləşirəm ki, artıq vaxtdır...

Tramp: O heç bilmir ki, bu, Rusiyadır, Çindir, yoxsa başqası.

Klinton: Bunlar mənim sözlərim deyil.

Tramp: Siz heç nə bilmirsiniz.

Klinton: Mən 17, 17-yə istinad edirəm, şübhəniz var?

Tramp: Bizim ölkədə belə bir məlumat yoxdur.

Klinton: Bizim hərbi və mülki...

Tramp: Bəli, mən buna şübhə edirəm.

Klinton: O, bizi qorumağa and içmiş hərbi və mülki casusluq üzrə mütəxəssislərimizdənə Vladimir Putinə inanmağa üstünlük verir. Mənə görə bu tamamilə...

Tramp: O, Putini xoşlamır, çünki Putin hər addımda onu qabaqlayıb.)

Debatın mətnindən də görüldüyü kimi, Tramp tez-tez təkrarlara yol verir, elliptik və inversiyaya uğramış cümlələrdən istifadə edir, kollokvia-

lizmlərə, ixtisarlara üstünlük verir. Xanım Klinton isə nitqində arqumentasiya strategiyalarına üstünlük verərək, koherentlik prinsipini tam gözləyir, ədəbi ingilis dilinin normalarına riayət etməyə çalışır. Rəqibin arqumentlərini yanlış şərh edərək onun gözdən salınması vasitəsindən (The Straw Man Fallacy) istifadə edən Tramp, çox keçməmiş, özü də onun hədəfinə çevrilir – Klinton bir növ onu öz silahı ilə vurur. Ədəbi ingilis dilinin standart qanunlarını maksimum gözləməyə çalışan xanım Klinton qarşı tərəfi tutarlı faktlarla susdurmağa cəhd edərək, öz ampluasına sadıq qalan Tramp faktların təhrifi (The Slothful Induction Fallacy) vasitəsindən yararlanır.

Təlqin edilənin adresat tərəfindən qəbul edilməməsinin mənfi nəticələrə səbəb ola bilmə ehtimalı müxtəlif strategiyaların intensivlik dərəcəsinin yüksəlişinə səbəb olur. O zaman daha az intensivliyə malik vasitələrə qarşı daha böyük maraq, daha yüksək intensivliyə malik olanlara qarşı isə daha az maraq oyanır. Bununla belə, istər qəbul etdikdən, istərsə də rədd etdikdən sonra təlqinə qarşı göstərilən müqavimətin daha az intensivliyə malik həmlə şəklində təzahür etməsi daha çox səmərə verir.

Təlqin edilənin fəal qəbul edildiyi situasiyada, adresat baş hər şeyin onun maraqları dairəsində baş verdiyinə ümid edir. Adresant tərəfindən məqsədyönlü istifadə edilmiş ritorik vasitələrin intensivlik dərəcəsi adresatın müqavimətinin qarşısının alınması üçün göstərilən səydən asılıdır.

Adresat təlqinə müqavimət göstərdiyi zaman situasiya kommunikativ strategiyaların işlənməsi baxımından daha rəngarəng olur. İlk təsir mərhələsi effektiv olduğu halda, əsas strategiya ilə söyləmin effektivliyi əks proporsionallığa malik olur. Nitqdə səslənən ilkin təkzib elementləri tədricən adresata qarşıdan gələn həmlələr barədə xəbərdarlıq edir. Bu səbəbdən, əgər həmlə xarakterli söyləmlərə qarşı istifadə edilmiş ilkin təkzib strategiyası ümidləri boşa çıxarmırsa, strategiyaya qarşı olan müqavimət maksimal səciyyə daşıyır. Həmlə xarakterli söyləmlərdə düzgün strategiya seçilmədikdə təkzib nəticəsində müqavimət azalır.

Eyni tezisın xeyrinə adresata bir neçə arqument təqdim edilirsə, növbəti arqumentin/arqumentlərin qəbul edilib-edilməməsi ilkin dəlilin ümidləri doğruldub-doğrultmamasından asılı olur. Bu səbəbdən, əgər birinci arqumentin nitqdə ifadəsi nəticəsində ümidlərin doğrulduğu məlum olursa, həmin dəlil təlqinə çevrilir. Burada çıxış nöqtəsinə qarşı münasibətlərin dəyişməsi halı ilə də qarşılaşmaq olar – bu, yalnız mövcud vəziyyətin əksinə hədəflənmiş növbəti arqumentlər irəli sürüləndən sonra baş verə bilər. İlk arqumentin zidd səciyyə daşmasının nitqdə əks olunması nəticəsində isə onun təlqin səviyyəsinə yüksələ bilməməsinə səbəb olur. Əvəzində isə adre-

sat mövcud vəziyyətin əksinə olaraq eyni tezisın xeyrinə qarşı tərəfin ona ünvanlandığı nitqdəki arqumentlərə inanmağa meyillənir.

Beləliklə, effektiv səciyyə daşması üçün siyasi diskurs hərbi diskursda olduğu kimi, müəyyən ritorik-arqumentasiya strategiyalarını ehtiva etməlidir. Döyüş meydanında olduğu kimi siyasi diskursda rəqibin “hərbi güc”ü – silahları (fikir və arqumentlərin) və şəxsi heyəti (rəqibin şəxsiyyətinin nüfuzdan salınması) hədəfə alınır. Çıxış edənlər adətən adresatın hansı cəbhəyə (siyasi) aid olduğunu, hansı rol oynadığını, bu rolun nədən ibarət olduğunu və hansı tərəfə (partiyaya, siyasi quruma) doğru, hansı tərəfə qarşı olduğunu bildiyini zənn edirlər. Siyasi diskursda adresant aşağıdakı strategiyalar vasitəsilə adresatın siyasi mənsubiyyətinin nəzərə alındığını nümayiş etdirir:

- çıxışın motivini qeyd etmək;
- çıxışının representativ səciyyə daşdığını (hansı partiyamı, fraksiyanı, qruplaşmanı təmsil etdiyini) vurğulamaq;
- həmfikirlərini dəstəkləyən addımlar atacağını tez-tez qeyd etmək (kollektiv fəaliyyət fərdi çıxışlardan daha təsirli olduğu üçün);
- fərdi motivlərə və niyyətlərə yol verməmək;
- çıxışın ictimai mahiyyətini xüsusi vurğulamaq.

Rəqibin yanlış görüşləri (qeyri-elmi, yaxud əsassız olduğundan) onun şəxsiyyəti ilə əlaqələndirildikdə (latın dilində “*ad hominem*” (rəqibin şəxsiyyətini hədəfə almaq) adlı strategiya), rəqibi oyundan uzaqlaşdırmaq asanlaşır. Bu məqsədlə keçmiş SSRİ dövründə “*patoloji antikommunizm*” («*патологический антикоммунизм*»), “*elmi əsassızlıq*” («*научное несостоятельность*»), “*faktların saxtalaşdırılması*” («*фальсификации фактов*»), “*tarixi proseslərə qarşı etinasızlıq*” («*игнорирование исторических процессов*») və sair bu kimi ifadələrdən geniş istifadə edilirdi. Bu strategiya həm də gərgin situasiyanı yumşaltmaq kimi xassəyə malikdir.

Bəzən siyasi diskursda sarkazm və evfemizmdən gərgin situasiyanı yumşaldan ritorik strategiyalar kimi istifadə edilir. Məsələn, “*yoldaş anlamadı*” (“*the companion did not catch*”, «*товарищ не понял*») ifadəsi rəqibin yüksək olmayan intellektinə verilən mənfi dəyəri əks etdirir və müəllifin qeyri-aydın, anlaşılmaz fikirlər ifadə etməsini nəzərdə tutur. Bu zaman interpretator sarkazmdan istifadə edərək sanki günahı öz üzərinə götürür. “*Həqiqətən də anlamıram*” (“*I really do not understand*”, «*Я действительно не понимаю*») ifadəsi isə evfemistik səciyyə daşıyır və rəqibi bu kimi məsələlərin müzakirəsində bərabərhüquqlu iştirakdan uzaqlaşdırmaqla dinləyicilərlə təkbətək qalmaq üçün məhsuldar bir strategiyadır. Göründüyü kimi, siyasi diskurs heç də həmişə dialoji səciyyə daşmır və fikir mübadiləsi formatında gerçəkləşmir.

Siyasi diskursda rəqibi “məhvetmə vasitələri” ndən biri də rişxənd hesab edilir. Bir çox nəzəriyyəçilərə (З.Фрейд, А.Бергсон, Л.Выготский, А.Лук, О.Шайяэ) əsasən, ümumiyyətlə, gülüş rəqibin küncə sıxışdırılmasına, bununla da onun davranışlarının auditoriya tərəfindən təshih edilməsinə səbəb olur. Belə bir təmayülün hələ Roma imperiyası dövründə siyasi debatlarla şüurlu şəkildə tətbiq edildiyini müşahidə edirik. Siseronun rəqiblərinin fərdi gizli xüsusiyyətlərini gülüş hədəfinə çevirən işsəddici nitqləri buna sübutdur. A.Korbeylə əsasən, bu üsulla natiq öz siyasi rəqibini heç bir diqqətəlayiq olmayan biri kimi oyundan uzaqlaşdırmaq üçün dinləyici ilə “əlbirlik edir” [3, s.4]. V.İ.Leninin nitqlərində də rəqibə qarşı işlədilən bu üsula aid xeyli sayda ibrətamiz nümunələri müşahidə etmək olar.

Beləliklə, siyasi diskurs öz xarakteristikasına görə potensial interpretatorun görüşlərini nəzərə alaraq təlqinə hədəflənir və interpretatorun niyyətlərinin, auditoriyanın fəaliyyət istiqamətinin dəyişməsinə çalışır. Buna nail olmaq üçün həm verbal, həm də qeyri-verbal təsir vasitələrinə və argumentasiya strategiyalarına müraciət etmək, nitqin uğurlu tərtibatına, müdafiə edilən müddəanın diskursda düzgün yerləşdirilməsinə nail olmaq vacibdir.

İstifadə olunmuş ədəbiyyat

1. Alahverdiyeva A.M. Televiziya xəbər diskursunun ekstralingvistik və lingvistik təsviri. Bakı: Mütərcim, 2021, 152 s.
2. Bayley P. Live oratory in the television age: The language of formal speeches // Campaign language: Language, image, myth in the U.S. presidential elections 1984. Bologna: Cooperativa Libreria Universitaria Editrice Bologna, 1985, pp.77-174.
3. Corbeill A. Controlling laughter: Political humor in the late Roman republic. Princeton: Princeton University Press, 1996, 266 p.
4. Dijk T. A. van. Political Discourse and Political Cognition // Politics as Text and Talks: Analytical Approaches to Political Discourse. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2002. pp.203-237.
5. Pelinka A. Language as a political category: the viewpoint of political science // Journal of Language & Politics. 2007, 6(1). pp.129-143.
6. Schopenhauer A. Die Welt als Wille und Vorstellung: Kritische Jubiläumsausgabe der ersten Auflage von 1819 mit den Zusätzen von Arthur Schopenhauer aus seinem Handexemplar. Meiner Felix Verlag GmbH, 2020, 431 p.
7. Чудинов А. П. Политическая лингвистика. Учебное пособие. М: Флинта: Наука, 2007, 254 с.
8. Шейгал Е.И. Семиотика политического дискурса. М.: ИТДГК «Гнозис», 2004, 326 с.

İnternet mənbələr

9. <http://kremlin.ru/events/president/news/66975> (müraciət tarixi: 21.03.2021)
10. <https://www.bbc.com/russian/resources/idt-8b36561c-1f51-4aa2-a2c55fab4d1b797e> (müraciət tarixi: 22.03.2021)
11. <https://www.politico.com/story/2016/10/full-transcript-third-2016-presidential-debate-230063> (müraciət tarixi 25.03.2021)

Aytan Allahverdiyeva

Summary

**Strategy of imposition in interpretation of information
in political discourse**

The article examines the strategies of imposition in the interpretation of information in political discourse.

It is stated that success of the imposition depends on the proponent, the information given in the speech, the goal set in relation to the reference object – the rhetorical skills of the speaker and the position of the addressee. Violation of accepted rhetorical norms can lead to a decrease or sharp increase in the impact of speech as the result of an unexpected speech behaviour of the addressee. In this regard, active and inactive (resistive) perceptions of imposition are differentiated.

During active imposition, the addressee hopes that everything meets his interests. The intensity of the rhetorical means used purposefully depends on the effort made to prevent the addressee's resistance. When the addressee resists, the situation becomes more diverse in terms of the communicative strategies used.

In the end, it is concluded that the political discourse is aimed at persuasion, taking into account the views of the potential interpreter, and seeks to change intentions of the interpreter, direction of the audience. In order to achieve this, the addressee uses both verbal and non-verbal means of influence and argumentation strategies.

Айтан Аллахвердиева

Резюме

**Стратегия внушения в интерпретации информации
в политическом дискурсе**

В статье рассматриваются стратегии внушения в интерпретации информации в политическом дискурсе.

Показано, что успешность внушения зависит от проponenta, информации, данной в речи, поставленной цели по отношению к объекту обращения - риторических навыков говорящего и позиции адресата. Речевые нарушения могут привести к снижению, или резкому усилению воздействия речи в результате неожиданного речевого поведения адресата. В связи с этим различаются активные и неактивные (резистивные) виды внушения.

В активном внушении, адресат надеется, что все происходит в его интересах. Интенсивность риторических средств, целенаправленно используемых адресатом, зависит от усилий, предпринятых для предотвращения сопротивления адресата. Когда адресат сопротивляется внушению, ситуация становится более разнообразной с точки зрения коммуникативных стратегий.

В итоге делается вывод о том, что политический дискурс направлен на убеждение с учетом мнения потенциального интерпретатора и стремится изменить его намерения, направление аудитории. Для этого адресат использует как вербальные, так и невербальные средства воздействия и стратегии аргументации.

Rəyçi: fil. e. d., prof. A. Məmmədov

Redaksiyaya daxil olma: 14.07.2021

Təkrar işlənməyə göndərilmə: 02.08.2021

Çapa qəbul olunma: 14.08.2021